

DEN INTERNASJONALE SITUASJON

Hvilken innflytelse kan tidens hendelser tenkes å ha på Guds rikes stilling ute og hjemme?

av

PER LØNNING

Er dette egentlig et emne som angår oss? Er det ikke en avsporing om vi blir opptatt av tidens hendelser og deres tenkelige og utenkelige virkninger, i stedet for å fordype oss i det som evig og uforanderlig er det samme: Gud, Guds fiende, og menneskehjertet som de kjempes om —? Utvilsomt er der en fare. Men farer lurar også på motsatt kant. Kampen mellom de krefter som ikke er kjøtt og blod, utkjemper alltid *i* kjøtt og blod. Derfor gjelder det å kjenne tiden og kjenne dens begivenhetsforløp, for ved Ordets hjelp å gjennomskue tiden. Bare den som lever med åpne øyner og våkne sanser, er i stand til å kartlegge krigsoperasjonene slik de utspiller seg idag, til å gjenkjenne maktene og myndighetene i deres aktuelle forklædninger. Det avslørende lys kommer fra Guds Ord — men det er dagens verden og dagens begivenheter det skal falle over. Eller rettere sagt: det er *oss* i dagens verden.

Det karakteristiske for verdenssituasjonen idag er ikke minst dette at den er *verdenssituasjon* på en måte som ingen situasjon tidligere har vært det. Aldri har verden vært én — på godt og ondt — som den er det idag, aldri har avstanden vært så kort fra den ene pletten til den andre, aldri har det som skjer i det fjerneste fjerne, hatt muligheter for å virke så hurtig og voldsomt inn på vår livssituasjon i fredelige lille Norge. Og dernest: aldri

Denne artikkel er identisk med det foredrag forfatteren holdt på årets Geilomøte. Av plasshensyn er det avsnitt som handlet om Fellesmarkedet, utelatt. P.g.a. den aktuelle utvikling har dette emne ikke den samme interesse som det hadde i januar; dessuten har nettopp denne del av foredraget vært trykt på kronikkplass i Dagen. Utelattelsen er skjedd i samråd med forfatteren. — Red.

har utviklingen løpt med et *tempo* som idag, aldri har kulturen vært under omforming, under hurtigere og hurtigere omforming, som den er det idag. Vår generasjon har opplevet større forandringer enn 50 generasjoner gjorde det før oss. Tekniske forandringer som har revolusjonert vår levemåte, politiske forandringer som har endret hele verdens ansikt, åndelige forandringer som har snudd opp ned på kultur- og kirkesituasjonen over store deler av verden.

Vi lever altså i en verden hvor likheten øker mellom land og land og ulikheten øker mellom dag og dag. Reisen fra verdensdel til verdensdel blir kortere og kortere, reisen fra år til år blir lengre og lengre. Hele grunnlaget for vår tradisjonelle livsfølelse er borte. Der kreves en mental omstilling av oss. Makter vi den, er menneskets tilpasningsevne stor nok til å holde tritt med teknikkens utvikling, eller finnes der en grense? Det tør være umulig å gi et fyldestgjørende svar ut fra dagens forutsetninger.

Ett må vi i hvert fall innstille oss på: det noenlunde faste, statistiske bilde som vi noen hver har hatt av vår verden i ungdommens år, det må vi for alltid oppgi. Verden er i oppbrudd, og vi øyner ingen mulighet for at den innen overskuelig fremtid skal falle til ro i faste folder. Vi må være innstillet på stadig å revidere vårt bilde av det som skjer. En karts-kisse fra et årskifte vil i stort monn være passé ved det neste.

Men selv om dette har seg slik, kan et overblikk over de krefter som driver utviklingen, ha interesse — også ut over øyeblikket. Det er nemlig meget lettere idag å fastslå krefter og utviklingstendenser enn å avlese eksakte resultater. Det er enklere å registrere spørsmål, muligheter, potensielle fremtidssituasjoner enn å konstatere eksakt hvor langt vi er kommet — ennsi da å bestemme posisjonen vi vil befinne oss i imorgen.

Det er på denne bakgrunn jeg drister meg til å ta imot den utfordring jeg har fått. Jeg er ikke i stand til å presentere et eksakt foto av verden pr. 10. januar 1963, bare til å beskrive noen av de krefter som synes å være i bevegelse, uten fullt ut å kunne avveie deres innbyrdes styrkeforhold engang.

Det følger av det som allerede er sagt, at verdens mangehånde problemer ikke kan rives løs fra hverandre og presenteres som isolerte, sluttete komplekser. Alt henger sammen. Men for oversiktens skyld kan det iblant være nødvendig å adskille det som historien har sammenføyet. Det er nødvendig, og det er så ufarlig som et åndens foretagende kan bli det i denne verden, bare vi hele tiden er oppmerksom på at vi adskiller og adskiller kunstig.

Det kan da være hensiktsmessig først å si noe om *teknikken*, som jo på en forunderlig måte danner bakgrunnen for alt det vi kan kalle verdenssituasjon i vår tid.

Nå har det jo vært god tone i vide kretser å rakke ned på teknikken og gjøre den til enslags syndebukk for nær sagt all elendighet. Teknikken har løpt fra oss, vi har ikke maktet å følge med som mennesker, heter det — hvoretter foredragsholderen under megen bifall haster ned i sin nye bil og suser hjem for å nyte kjøleskapets og fjernsynets gleder!

Selvsagt ville de mellomfolkelige forviklinger ha vært enklere dersom ikke teknikken hadde fylt våre hender med moderne ødeleggelsesmidler. Med teknikken er menneskets muligheter øket — kvantitativt. Muligheten for å gripe regulerende inn i naturens gang har fått et omfang selv en Jules Verne ikke hadde drømt om. Det er teknikken som har skrudd opp tempoet i begivenhetene også på det politiske, det økonomiske og det kulturelle plan.

Men midt i vår opptatthet av teknikkens landevinninger, som vi skiftevis besynger og beklager, må vi ikke overse de problemer som knytter seg ikke til teknikkens enkeltfrembringelser, men til selve det forhold at menneskets verden automatiseres, at selve den medmenneskelige kontaktflate skrumper inn samtidig som spesialisering og automatisering innebærer at stadig flere blir avhengige av stadig flere.

Særlig når denne prosess bryter brått inn over et folk, må den virke radikalt oppløsende på livs- og sammenhengsfølelsen. Men kanhende er langsiktige skadevirkninger heller ikke til å unngå der prosessen forløper noenlunde harmonisk — kan det unngås

at vi omsider havner i hver sin celle åndelig talt med et utall knapper og kontrollamper foran oss og omkring oss? Og blir sittende der – fullkomment isolert?

Dersom mennesket under denne prosess mer eller mindre transformeres til robot, hvilke virkninger vil dette få for en kristen forkynnelse? Skal vi resonnerer ut fra en superluthersk posisjon og hevde at menneskets natur så allikevel ikke frembyr tilknytningsmuligheter for nåden, så underet «senkrecht von oben» like godt kan skje i en verden av roboter som i en verden av levende individualiteter... eller skal vi tross alt medgi at der ligger en sannhet i det grundtvigske: Menneske først og kristen så?! Kort sagt: er det en genuin oppgave for kirken å gjøre front mot mekaniseringens virkninger på menneskesjelen?

Det skulle vel ikke være tvil om at svaret på det siste er et avgjort *ja*. Bekjenner vi oss til den første artikkel, da har vi også et ansvar for det naturlige menneskeliv, og vi må medgi at vi aksepterer nye og ikke uvesentlige hindringer for evangeliets forkynnelse dersom vi uten å protestere avfinner oss med at menneskets muligheter for å være menneske, for å leve i stadig og umiddelbar kontakt med sin neste, innskrenkes. Nettopp tilknytningen til den levende neste, er det som gir materiale for menneskets opplevelse av Du-et, også av det guddommelige Du, og dermed av ansvar, av skyld, av oppreisning, av kjærlighet. Mennesket isolert blant maskiner, blant døde ting som kan være aldri så fullkomne og aldri så formålstjenlige til sitt bruk, utvikler en døvhets overfor levende stemmer. Og dermed overfor Guds stemme.

Dette er, til syvende og sist, et problem som i det lange løp kan vise seg å bli vel så skjebnesvangert som atombombens. De åpenlyse og iøynefallende farene er alltid de enkleste å verge seg imot og – på sett og vis – enklere jo mer alment de blir akseptert som uhyrlige. Anderledes med dem som lister seg over oss stille og ubemerket. Heller ikke tror jeg den Gagarinske naivitet: jubelen over å underlegge seg universet uten å ha fått øye på Gud, vil ha stor gjennomslagskraft på lengre sikt. Jo mer mennesket makter, jo mer klemmende vil det kjenne vekten av det det ikke makter. Men i en overgangssituasjon *kan* også pro-

feten Gagarin sette spor, særlig i tenkemåten hos de unge nasjoner som ikke har hatt tid på seg til å gjennomskue ateismens primitivitet. Dermed står vi også her ved en utfordring det ville være uklokt av oss å overse.

Jeg har ærlig talt ikke noen resept å anvisе ansikt til ansikt med teknikkens egentlige problem, robotens problem. Det det i første omgang gjelder, er å våkne og å oppdage det. Først når kirken har dannet seg et begrep om den mulighet som her truer, kan den for alvor begynne å planlegge mottiltakene. Det er jo på den ene siden så innlysende riktig at også kirken må benytte seg av moderne kommunikasjoner, av super-jet airliners, av radio, av television, av public-relation. Oppgaven er ikke så meget å unndra seg alt dette som å finne nye muligheter for menneskelig kontakt og ansvar og å trekke grensen mellom tekniske midler som øker kontaktflaten og dem som innsnevrer den. Men her har vi da også et stort ansvar, et ansvar som ikke innskrenker seg til vårt eget kristelige arbeidsområde, men som skulle spenne om menneskeheten og kulturen i det hele.

Men vi er ennå kommet for kort i gjennomtenkningen av disse problemer til å kunne anvisе annen resept enn å tenke mer.

Teknikkens betydning for makt-kampen i verden ligger ikke utelukkende, kan hende ikke engang først og fremst, på det våpen-tekniske felt. Teknikken har revolusjonert produksjon og kommunikasjon og dermed distribusjon og varebytte. Gjennom en vidtgående spesialiserings-prosess er veien til billig produksjon åpnet: den moderne masse-produksjon gjør flere og flere livsgoder oppnåelige for flere og flere, men forutsetningen er at markedet utvider seg i takt med produksjonsavkastningen. Det samfunn som kan vinne frem til den mest harmoniske vekstrate i forholdet fremstilling/avsetning, vil nå et forsprang teknisk og økonomisk, som når det først er et faktum, vil vise tendens til å øke og øke.

Kappløpet mellom ulike maktgrupper i dagens verden er ikke først og fremst et rustningskappløp. Kappløpet om velstandsveksten og den innflytelse som følger med den, er like påtagelig. Her

har USA fra gammelt av en vesentlig fordel i sitt høye folketall, sine store naturlige ressurser og sin tidlige start i teknikkens race. Sovjet kom senere i gang og hadde en uhyre omstillingsprosess å løpe igjennom, men har ikke mindre vesentlige fordeler å spille på: Inklusive satelittstatene kan det oppvise enda større markedsmuligheter, og med sin statsdirigerte økonomi kan det basere seg på en planlegging som i hele sitt omfang er innrettet mot politiske mål; f. eks. kan alt som heter utenriks-handel, gjøres til virksomt instrument for en omfattende makt-konsolidering.

I teknikkens tidsalder er spesialisering løsenet, vi beveger oss lenger og lenger bort fra naturallusholdningen. Det er lenge siden den enkelte familie levde i selvbergingsøkonomien, for hvert år som går blir nå den enkelte nasjon mer og mer avhengig av andre. Hver for seg må nasjonene konsentrere seg om et begrenset antall produksjonsområder, det gjelder å frembringe færre produkter for å levere til desto flere; alt det andre må importeres; dermed oppstår et internasjonalt avhengighetsforhold, og avhengigheten merkes selvsagt sterkere av de små enn av de store. I en slik verden byr det seg frem nye metoder for politisk maktekspansjon.

Dette er nødvendig å holde in mente både når en skal vurdere frontstillingen Øst-Vest i dagens verden, og når en skal se bestrebelsene på større markedsdannelse i deres fulle perspektiv. Likeså når en vil forstå knivingen om de nye afrikanske og asiatiske nasjoners gunst, og de muligheter for balansekunster og utpressingsforsøk som situasjonen har åpnet for disse. Men disse enkeltfasetter får vi komme tilbake til i tur og orden.

Etter det som nå er sagt om teknikkens innflytelse på politikken, tør det være på sin plass å peke på dens kulturelle virkninger. Hurtige omstillinger i samfunnslivet i det hele, vil selvsagt alltid ha en tilbakevirkning på det vi kaller det åndelige «klima». Situasjonen blir mer labil. De hevdvundne verdier er utsatt for øket slitasje. I ethvert samfunn bunnfeller der seg til enhver tid bestemte livsmønstre avstemt etter en lang rekke faktorer; der etablerer seg en slags likevektstilstand hvor menneskets forhold

til seg selv, sin familie, sitt arbeid, sine forskjellige sett omgivelser, flyter sammen til en helhet. Når enkelte av de relasjoner et menneske hører hjemme i, kommer på gli, vil påkjenningen øke også for de øvrige. Oppbrudd på ett felt disponerer for oppbrudd også på andre felter.

På denne bakgrunn er det klart at tidssituasjonen idag disponerer for forandring. Den inneholder muligheter, på godt og på ondt. Muligheter for forskjertsing og muligheter for fornyelse. Bare ikke rotasjonen i verdens store heksegryte blir så hektisk at ingenting får anledning til å ta form eller bunnfelle seg i det hele tatt. Bare ikke oppbruddet blir så globalt og så permanent at det ikke lenger er tale om oppbrudd, men om kaos!

Det som presser på i retning av forandring på kulturens område, er ikke bare den omstilling som teknikk og produksjonsforhold trenger inn på oss, det er like meget det behov for verdensfellesskap som tvinger seg frem. Vi er alle kommet alle så nær inn på livet, selve menneskeslektens elementære selvpoppoldelsesdrift har tvunget oss til ny forståelse og ny respekt for andre rasers og nasjoners egenart, vi tvinges til å tale med hverandre. Dermed er det også gitt at vi må lære av hverandre, ta etter hverandre, finne frem til felles uttrykksmidler og felles uttrykksmåter. Og i det store og hele blir det de teknisk, økonomisk og politisk underlegne som «tar etter». Der finnes forresten også en motsatt tendens: de såkalte «utviklede» kulturer søker legemidler mot sin egen «spleen» i den ekthet og primitivitet som de mener å finne hos naturfolkene — kfr. jazz-musikkens gigantiske seierstog. Hvorom all ting er: den homogeniserende tendens, tendensen til utvikling av kulturelle standardformer allverden over, er meget påtagelig, selv om den nok foreløpig hemmes noe av splittelsen i to store maktblokker.

Der ligger i denne tendens selvsagt en fare for forarming og forflatning: det særmerkte, det autentiske, det rotekte feies bort fra dalom (eller reduseres til folklore og omsettes i turistisk fremmed-valuta) — det standardiserte, det kosmopolitiske, det importerte brer seg i stedet. Men saken har også en annen side: et nytt og radikalt møte med den store verden kan friske opp og

tvinge til ettertanke, det kan bli tvetterens lut som skiller ekte fra uekte i arv og tradisjoner, det kan skylle bort falske gjerder og tvinge oss til å tenke gjennom fra grunnen av hva vi står for. Og et gjerde mindre betyr ikke bare at naboens tanker velter inn over min bøy, det betyr like meget at mine tanker finner veien ut og «fører kraft til andre» — dersom de da har noen kraft å føre.

Det er ikke uten grunn at jeg i lengste laget har nøyert meg med å tegne problemene generelt. Det er nemlig viktig å innse at de problem-manifestasjoner vi til daglig diskuterer, motsetningen Øst—Vest, fellesmarkedet, den nye fargede nasjonalisme osv., ikke henger i luften. De er ikke frittstående enkeltproblemer, de er heller ikke frittstående årsaker i den utstrekning som den populære bevissthet forutsetter. Det er for sammenhengens skyld jeg har sett meg nødt til på denne måten å trekke opp enslags: problematikken *bak* manifestasjonene. Vi er nå kommet til det punkt at vi kan se nærmere på manifestasjonene enkeltvis.

Det er da rimelig å starte med Øst—Vest-konflikten og de muligheter den stiller kirke og kristendom foran. Når det gjelder denne konflikt er det selvsagt av grunnleggende betydning å holde fast ved dens ideologiske dimensjon. Selv om den samtidig ytrer seg som et kappløp om politisk innflytelse og altså om militær og økonomisk overmakt, må vi ikke glemme at kommunismen i realiteten er et religionssurrogat og at den selv betrakter sin verdensekspansjon som et korstog. Med de muligheter for hjernevask som moderne psykologi og teknikk har stillet til rådighet, er dens muligheter for å tilrive seg og å ensrette sjelene uhyggelig, slik ikke minst utviklingen i China bærer vidnesbyrd om.

Det chinesiske eksperiment er dobbelt uhyggelig fordi det viser oss den slagkraft ideologien oppnår der den kombineres med nasjonalisme og såkalt anti-imperialisme. Når vi tenker på den hektiske virksomhet som drives for å skaffe kommunismen fotfeste i de nye nasjoner, gir dette stoff til ettertanke. Strømmen av studenter fra utviklingslandene til universiteter og høy-

skoler bak jernteppet er et tidens tegn som burde bekymre oss — den suksess kommunistene synes å ha med sin infiltrasjon blant fargede studenter i Vestens land og riker ikke mindre.

Allikevel må vi idag si at det ikke mangler lyse trekk i det politiske bilde. Cuba-konflikten har lært oss at fasthet kombinert med *sindighet* kan utrette meget. Kommunistenes utpresningspolitikk går ut på å bløffe og true seg frem; der den gjennomskues er den maktesløs. — Det var utvilsomt fortjenstfullt av Moralsk Opprustning i sin tid å gjøre oss oppmerksomme på hva som skjuler seg bak slagordet «fredelig sameksistens»: hensynsløs erobringpolitikk med infiltrasjon og økonomisk utklassering som våpen. Men den samme bevegelse har utvilsomt gjort seg skyld i en alvorlig overvurdering av kommunismens styrke, ikke minst da av dens ideologiske enhet og fasthet. Konflikten mellom Sovjet og China har til overmål gjort dette klart.

Det er neppe tvil om at det politiske tøvær i Sovjetunionen er en realitet. Som bløff-manøvre med sikte på å lure verden ville den være altfor risikabel. Tegn tyder på at den ortodokse marxisme-leninisme virkelig er utsatt for adskillig slitasje under pågangen av de praktiske tarv. Samtidig som den hersker med usvekket strenghet i China og Albania og langt på vei også i Øst-Tyskland, der situasjonen er for spent til at Krusjtsjov til dags dato har kunnet risikere noen utrensing, tør det være grunn til å betrakte utviklingen innen land som Polen og Sovjet ikke helt uten *forhåpninger*. Også spenningen Peking-Moskva kan i sin tur komme til å presse Krusjtsjov vestover. Men kan ikke China til gjengjeld i sin tur ble en enda farligere trusel for vår verden en Sovjet noensinne har vært det? Her må vi foreløpig bli stående ved spørsmålstegnet.

Hva så med kirkens plasing i Øst–Vest-konflikten? Den er ikke partner i det politiske spill — det er klart. Det er ikke dens sak å engasjere seg i en drakamp om politisk makt og innflytelse. Men samtidig er det dens sak å tolke Guds lov, å påpeke når og hvor denne brytes, og holde samvittighetene våkne så de ikke aksepterer urett. Samtidig som den skal mane til fredsvilje og forståelse, er det viktig at den ikke lar seg bondefange og

bruke til brikke i deres spill som bruker fredsappeller og fredsbevegelser til dekke for andre hensikter.

Når det gjelder kirkene bak jernteppet, ser det idag ut til å være temmelig ulike kår de lever under. Verst er forholdene, som kjent, i Maos China, der kirkene med vold og makt er ensrettet og — man må vel kunne si — tvunget bort fra evangeliet. I andre land er i hvert fall toppskiktet ensrettet og fylt med menn som har minimal tillit i menighetene. I Øst-Tyskland har direkte overtagelse av det kirkelige apparat ikke vært mulig; her konsentrerer politikken seg til gjengjeld med dobbelt intensitet om å presse folket bort fra kirken. Borgerlig navngivning, konfirmasjon og vigsel er blitt effektive brikker i dette spill. I Sovjetunionen selv arter kirkens forhold til den politiske makt seg noe mer gåtefullt, staten synes på en gang å gjøre bruk av kirken som nasjonalt enhetsinstrument, og bevisst å underminere dens stilling på lengere sikt; men åpne konflikter har der ikke vært de siste 20 år. — Stort sett synes dog kommunistenes kirkepolitikk å la seg sammenfatte på fellesnevner: det kommunistiske samfunn vil i første omgang sikre seg at kirken fratas enhver lyst til og enhver mulighet for å gripe inn i statens disposisjoner når det gjelder samfunnsutformingen og ganske særskilt ungdomsopdragelsen — og her må alle midler settes skånselsløst inn i den utstrekning de ikke skaper nye og alvorlige forviklinger for staten, — dernest kommer den langsiktige prosess, som under bibeholdelse av såkalt «religionsfrihet» tar sikte på å la kirken utdø mest mulig smertefritt. Her kan man, i tillit til vitenskapens og gudsløshetspropagandaens suksessive gjennomslagskraft, tillate seg å ta tiden til hjelp.

Hvilke muligheter har så kristendommen på lengre sikt i de kommunistiske land? Det lar seg ikke nekte at kommunistene på sine steder og til sine tider har hatt adskillig hell med seg. I det store og hele har det vært tilbakegang, til dels meget påtagelig tilbakegang, i det religiøse liv i landene bak jernteppet. Men der finnes unntagelser. Ikke minst i Sovjetunionen selv er der ting som tyder på adskillig av kristen fornyelse, både i ortodoks og baptistisk regi. Når det gjelder gudløshetspropagandaens virk-

ninger, har teoretikerne på forhånd overvurdert dem. Selv ikke 40 års systematisk indoktrinering av folkene i Sovjet-unionen har tilintetgjort evangeliets ekspansjonsmuligheter. Vil vi kunne konstatere det samme i China etter 40 års Mao-regime?

For kirkene i den frie verden må det være en oppgave å leve med i øst-kirkenes nød. Å søke orientering om den, å prøve å forstå det dilemma våre medkristne så ofte stilles i: hvor går grensen mellom Guds og Cæsars? — innenfra, å leve med i det i bønn. Derved skapes der også hos oss et åndelig beredskap. Kirken skal aldri fortvile. Kirken kan leve og virke under ethvert verdslig styre, kirken kan eksistere også i martyriet. Derfor er det aldri en livsbetingelse for kirken å holde på ett politisk system og å avverge et annet, og det ville være kjetteri å gjøre det til det. Men ikke desto mindre hører det med til kirkens ansvar å preke Guds lov, slik at mennesker stålsettes til motstad mot tyranni og undertrykkelse. I nazismens tid så og sa de fleste teologiske retninger dette klart. I kommunismens tidsalder er herrene Barth og Niemøller med et ikke ubetydelig følge trillet av lasset, et forhold som bl. a. har tjent til i noen grad å forvirre Kirkenes Verdensråd i denne sak. At Verdensrådet prøver å opprettholde kontakt så langt det er mulig med kirkene bak jernteppet, er etter min mening rett og rimelig. At det iblant har gitt seg av med politiske resolusjoner og erklæringer som ikke klart og omsvøpsfritt slår i alle retninger, er derimot å beklage. Dette være altså denne gang sagt av en som ellers er en varm tilhenger av Verdensrådet og den bevegelse det står for!

Til syvende og sist har kirkene, såvel på denne side av jernteppet som på den annen, ett og kun ett å håpe på, nemlig Ham som sa at dødsrikets porter aldri skulle få makt over den. Det er imidlertid også en vemodig sannhet i ordet om lysestaken som kan bli flyttet. Det totalitære regime er for kirken først og fremst en prøvelsens smeltedigel; ser vi det slik, da blir vårt viktigste kall ikke å unngå den, men til enhver tid å være slik rustet at vi kan bestå prøven.

Det må, før vi gjør oss ferdige med den såkalte kristne verden og de ekumeniske aspekter ved den politiske utvikling, være riktig å kaste et blikk også på ekumenikken i dens egen, genuint kirkelige sammenheng. Hvilke muligheter har ekumenikken i årene fremover? Vi har gjennom mer enn hundre år kunnet følge en prosess, fra først av famlende og langsom, etter hvert sterkere og mer målbevisst, i retning av organisasjonsmessig enhet mellom de kristne kirker. Alt tyder på at denne prosess vil fortsette med å skyte fart, og at der parallelt med den politiske utvikling frem mot «En verden», vil løpe en ekumenisk utvikling i retning av «En kirke».

Det er foreløpig vanskelig å øyne denne utviklings forløp på lengre sikt. Like til det siste har det sett ut til at Roma ville bli isolert, og det har vært mer enn vanskelig å anta at pavekirken skulle gjøre innrømmelser som ville åpne vei for ny samtale mellom den og de øvrige kirkeavdelinger. Det siste års begivenheter tør varsle om at vi ikke for hurtig skal ta dette for gitt. På tross av de nye signaler er avstanden mellom kirkeavdelingene fremdeles betydelig, og det gagnar ingen å prøve å bagatellisere den. Men det er allikevel ikke til å overse at Romerkirken på en rekke ikke uvesentlige punkter, er i ferd med å endre signaler for å komme den øvrige kristenhet i møte. Og der er ingen grunn til å tro at det dreier seg om rent taktiske manøvrer.

I den ekumeniske bevegelse har det for en stor del falt i de lutherske kirkes lodd å mane til varsomhet og å understreke at den primære enhet er enheten i tro, og at denne aldri må overskygges eller kompenseres gjennom enhetsmanifestasjoner på et organisasjonsmessig plan. På den annen side har også våre kirker mer og mer oppdaget at kirkens egentlige og usynlige enhet i Kristus, alltid streber etter å manifestere seg synlig som vidnesbyrd overfor verden. Den kristnes usynlige rettferdighet i Kristus må, hvor der ikke er noe galt fatt, åpenbare seg i synlig rettferdighet overfor verden. Nøyaktig på samme måte er det med kirkens rettferdighet — det vil bl. a. si: med kirkens enhet.

Det er idag umulig å si hvor langt samningsprosessen mellom kirkene vil komme til å gå. Men at den mer og mer blir en

maktfaktor vi må regne med, det er åpenlyst. Og vi må innrette oss deretter. — De praktiske virkninger av prosessen her i vår del av verden, er muligens vanskeligere å forutse enn resultatene ute i de unge kirker. For kirkene rundt omkring i den hedske verden er samlet opptreden og praktisk fellesskap en livsbetingelse som vi på vår tradisjonsbakgrunn har vanskelig for å forestille oss. Det er ikke tilfeldig at ekumenikken i det 20. århundre er vokset frem med misjonen som sin mor. Og den moderne sekularisering er i hvert fall ikke faren, selv om han er en nabo som på enkelte måter kan ha forsøkt å virke inn på oppdragelsen. Men la oss vokte oss at vi ikke med våre kritiske bemerkninger skygger for hovedsaken: drivkraften bak all ekte bestrøvelse henimot realisert kristen enhet, er Den Hellige Ånd.

De nye nasjoner og deres hektiske pubertetsmodning gir jo for øvrig stoff til adskillig hodepine for den øvrige verden, og noe av dette stoff må det være nødvendig å komme inn på også i vår sammenheng. Når jeg ved denne anledning velger å se helt bort fra den såkalte U-lands-problematikk, er det ikke fordi jeg vi redusere dens betydning. Snarere fordi den er så overveldende og fordi vårt folk er så engasjert i den, at jeg ikke føler meg i stand til å gi noe bidrag til overveielene uten helt å sprengne rammene for mitt foredrag. Emnet Misjon og U-landshjelp f. eks. er idag så mektig og så påtrengende at det ikke på forsvarlig måte kan innarbeides som undertema i et enkelt foredrag. Jeg må derfor nøye meg med å berøre noen andre fasetter ved problemet: den afro-asiatiske verden og vi.

Vi møter f. eks. våre problemer i forhold til de unge kirker. Når disse jevnt over synes svært så oppsatt på å rive seg løs fra vestlig formynderskap, er det nødvendig at vi forstår dem. Men det er også nødvendig at vi, når det trenges, kan gjøre dem oppmerksomme på at deres nytendte nasjonalbegeistring iblant skjuler megen falsk selvrettferdighet. Kolonialismen og imperialismens svarte skygger tegnes gruverdige ensidig, kommunistene puster freidig til ilden; resultatet er at de nye nasjonene står i fare for å ta æren for alle sine fremskritt selv og å slenge ansvaret for

alle sine misærer på Vesten. I dette noe umodulerte kor har de innfødte kirkeledere ikke alltid vært de mest lavmælte. — Under disse forhold oppstår der unektelig visse farer for de unge kirkene. Ikke bare faren for å søke popularitet gjennom å gjøre seg til talsmann for den nyvåknedede nasjonalfariseisme, men også faren for å miste ærbødigheten for kirkens arv og å tro seg istand til å lage nye sær-afrikanske eller sær-asiatiske kristendomsvarianter. Og bakom spøker selvsagt religionsblanderiets fare.

Med den nye nasjonale selvbevissthet er også en rekke av de gamle religioner våknet til ny kraft. Riktignok innebærer industrialisering, mekanisering av jordbruket osv. en voldsom påkjenning for tradisjonell religion, særlig da naturreligionene. Gjennom kontakten med vesterlandsk sekularisering og østlig marxisme, åpnes lederskiktene for ateisme og videnskapsmagi. Men såvel Islam som Østens store, mystikk-pregede religioner, synes væpnet til å møte en slik utfordring. Både Islams fatalisme og Østens trans-materialistiske virkelighetsfølelse rommer elementer som på mange måter kan fremstille seg som svar på den moderne ting-kulturs dilemma. Og det ser ut til at kristendommen må forberede seg på øket motstand fra disse religionenes side, først og fremst ute på misjonsmarkene, men i sin tur: også her hjemme. Vil vi kunne hindre at buddhisme og muhammedanisme i løpet av et hundreår slår faste røtter også i den gamle kristne verden? Skjønt muligens vil vi være mindre utsatt for disse religioner i deres rene form, enn for religiøse blandingsbevegelser som sufi og bahai?

At spørsmålet om en religionenes sameksistens i en eller annen form vil bli aktuelt, synes ikke minst Arnold Toynbees analyser å gi et klart inntrykk av. For Toynbee og for et stigende antall kulturelt orienterte, kirkelig ikke-engasjerte synes den tanke å være nærmest innlysende, at alle religioner jo egentlig går ut på det samme, og at jo før de når frem til innbyrdes forståelse jo bedre.

Selve den verdens-enhet som tvinger seg frem, skyver kravet om toleranse og samfølelse i forgrunnen: det gjelder å fremheve det som forener menneskene, alt som setter gjerdet er av det

onde. Vil kristendommen virkelig stille seg imot denne alminnelige sambrødringsprosess?

I denne situasjon er det viktig å gjennomtenke vårt kall, viktig å finne formuleringer som både overfor oss selv og overfor verden gir klar beskjed om vår stilling. Det er på tide at kirken — om mulig — gjør seg ferdig med den pendling som i tidenes løp har preget dens forhold til de ikke-kristne religioner, pendlingen mellom et nei som gjør alt vårt til lys og alt de andres til mørke, og et ja som gjør alle til alener av samme stykket, bare at vår alen når alt kommer til alt er den største. Vi må få frem at alt hva menneske heter, bærer på det samme gudsbilde og de samme lengsler og anelser, og på samme tid: er delaktige i det samme fall og den samme ufrakommelige hjelpeløshet. Dermed er det sagt at vi som kristne ikke har noe å rose oss av fremfor de øvrige så langt det gjelder vårt eget, våre kirkelige og kristelige bragder inklusive. Men samtidig er det sagt at vår eneste redning er han som steg ned fra himmelen til jorden, og at vi derfor ikke kan være med på en relativering av den hilsen han har gitt oss å bære videre.

Nettopp ved å stå fast ved dette sitt budskap har kristendommen også det egentligste bidrag å gi til forståelsen og fellesskapet i verden. Nettopp ved å gjøre den samme skapelse, det samme fall og den samme frelse gjeldende for alle, peker kirken langt ut over den enhet som måtte resultere av at bra mennesker av alle religioner møtes og stifter en internasjonal fagforening av åndelig viderekomme.

Men det gjelder at kirken besinner seg alvorlig på dette sitt kall, og det jo før jo heller. Ropet på et religionenes verdensparlament eller endog på en samordnet verdensreligion, er allerede i ferd med å løfte seg.

Og det vil tilta i styrke. Det er nødvendig at kirkene ruster seg til å svare. — Selvsagt skal vi ikke nekte å samtale med representanter for andre religioner. Heller ikke skal vi slå det fast en gang for alle at der ikke kan oppstå situasjoner hvor samarbeid om praktiske oppgaver kan være ønskelig. Ettersom tiden går, tror jeg at slike oppgaver kan melde seg på det humanitære og det

almenkulturelle plan: mot en sekularisert, materialistisk kultur kan det under bestemte forhold bli påkrevet med allianser mellom kristne og religiøse humanister med forankring i andre religioner eller endog uten bestemt forankring i noen enkelt religion. Men som kristne kan vi bare innlate oss i samarbeid av denne art når vi selv har full klarhet over grenselinjen mellom de to regimenter. Noe samarbeid om eller noen resignasjon overfor sjelevinneroppgaven kan vi ikke tenke oss, for vi kan ikke redusere Kristus til religionsstifter på linje med andre bra religionsstiftere. Han, og han alene, er verdens frelser.

Når det gjelder verdensbegivenhetene på det storpolitiske plan, er det mer enn vanskelig å spå. En kommunistisk verdenserobring under Moskvas lederskap fortøner seg lite sannsynlig, men er av de muligheter vi ikke uten videre kan se bort fra, og som vi plikter å advare mot. Men meget kan tyde på at kløften mellom hvit og farget kan bli like avgjørende for verdensbegivenhetene under den siste tredjedel av det 20. århundre, som kløften mellom kommunisme og «kapitalisme». Det skal i og for seg ikke undres om Moskva og Washington i sin tur kan bli tvunget i armene på hverandre, for å demme opp mot ekspansjonen fra det egentlige Øst. Faren for en væpnet storkonflikt synes i øyeblikket ikke å være overveldende, men situasjonen kan i løpet av ganske kort tid endre seg radikalt. Og for hvert år som går, øker menneskehetens samlede ødeleggelsesevne. Noe som reduserer såvel sjansene for en storkrig som sjansene for å overleve en storkrig.

Samtidig som en virkelig verdenskultur for første gang i historien er under fremvekst, er kristendommens innflytelsesmuligheter alvorlig begrenset av dens plasering i Asias og Afrikas bevissthet: den er Vestens religion, den hvite manns religion, imperialistenes og utbytternes religion, den har spilt fallitt når det gjelder å løse verdens problemer, ja, fallitt til og med når det gjaldt å skape fred og indre fordragelighet i den lille krok av verden som har kalt seg «kristen». — Samtidig er det selvsagt et lysglimt, og et avgjørende sådant, at kristendommen nådde å

få foten innenfor, og slå rot, i en lang rekke av de nye stater før stormværet kom, slik at der idag står en nasjonal kirke som — hvis den er tro mot sitt kall — kan komme til å formidle en virkelig omplanting av kristendommen til den nye jordbunn.

Men når det gjelder fremtiden må vi stort sett nøye oss med å peke på mulighetene, muligheter til godt og muligheter til ondt. At kristendommen i de ikke-kristne verdensdeler ikke lengre kan seile frem med Vestens politiske hegemoni og psykologiske prestisje i ryggen, men at den tvert imot har fått gammel medvind i retur som motvind, *kan* også føre til at tilslutningen vokser — i ekthet om ikke i kvantum, og at misjonen blir misjon i enda renere forstand.

Men her, som over alt ellers, må vi nøye oss med å registrere det valg kirken er stillet på. Hvorledes den så kommer til å velge — det blir tross alt det utslagsgivende. Velger den troskapens vei, har den større grunn til å fryde seg over sjansene enn til å skjelve for farene.

Slik er det ute i den store verden, og slik er det her hjemme. Over alt møter vi det samme bilde av oppbrudd og bevegelse, over alt møter vi det samme inntrykk av at sjansespillet øker, at kampen blir mer hektisk, at brytningen blir mer voldsom, at det uunngåelig bærer mot en avgjørelse av en eller annen art. Men hvilken? Og hvorledes?

Er ikke dette — må vi spørre — den apokalyptiske tidsalder, står vi ikke i historiens siste fase, kan ikke Bibelen selv gi klar beskjed om hvor vi står og hvor vi er på vei hen? Ja — og nei. La oss vokte oss vel at vi ikke overser det profetiske ord, la oss vokte oss vel at vi ikke overanstrenger det for å skaffe oss selv en oversikt som tilhører Gud og ham alene!

Bibelens ord om de siste tider lar seg vanskelig presse sammen til et enkelt og entydig bilde. Vi finner både de mest fortrøstningsfulle utsagn om at Evangeliet skal nå til jordens ender, og de kraftigste advarsler om den motstand og det frafall som skal komme. Om vi idag har en uke igjen til å virke eller et par nye tusenår, kan ingen med Skriften i hånd fortelle oss. Men at enhver dag i dette tidsløp er like alvorlig og like avgjørende som

den siste, det vidner Skriften klart. Derfor lærer den oss overhodet intet om «tiden» i betydningen av den spesielle tid, det 20. århundre f. eks., men den sier oss alt om Tiden med stort T, Tiden som til enhver tid er seg selv, Guds rikes tid og Satans rikes. Og den forteller oss at den strid som føres, unngåelig kvesses til. Her gjelder det troskap, troskap for enhver pris. Til troskapen er livets krone og seierens trofeer lovet, til troløsheten evig undergang og skam.

Men det er ingen misforståelse fra kirkens side om den nettopp i tider da den skakes i sammenføyningene og tvinges til å ta nye og store avgjørelser, finner seg slynget inn i Johannes' Åpenbaring og møter seg selv der. Ikke slik at den kan hente ut derfra informasjonen som skulle redde den utenom troens bestandig nye vågestykke, men slik at den påny skyves solid inn i det. Her er ingen kalender å finne for 1963 og følgende år, men vel en hustavle hvis gyldighet skal bekrefte seg i møtet også med dette års begivenheter. Dette Ord er det lys som tyder vår egen plasing i tiden for oss, som gir begivenhetene en mening for våre øyne og styrker oss til å være denne mening tro.

Å tale om «den innflytelse som tidens hendinger kan tenkes å ha på Guds rikes stilling ute og hjemme» har derfor bare en kristelig legitim mening når vi samtidig taler om det som har den avgjørende innflytelse. Og det er ikke tidens hendinger, men tidens herres gjerninger. Men disse gjerninger, de skjer gjennom oss. Det er ufattelig, det er stort, og det er forpliktende. Ansikt til ansikt med de nesten ubegrensede muligheter som morgendagens ene verden, morgendagens oppbruddspregede verden, morgendagens famlende og spørrende verden tegner oss for øyet, er det så det kan svimle for oss. Dette er en verden hvor alt kan skje, og det kan skje hurtig. I denne verden er det bare det som skjer hurtig som har muligheter for å skje i det hele tatt. Så aksentuerer selve tidsbegivenhetene for oss det som vi alltid har sagt at vi visste: Kongens ærend har hast!